ગુજરાત શૈક્ષણિક સંશોધન અને તાલીમ પરિષદના પત્ર-ક્રમાંક
જીસીઈઆરટી/સીએન્ડઈ/2018/13575, તા.13-06-2018 થી મંજૂર

અજમાયશી પાઠ્યપુસ્તક

બુલબુલ

(ગુજરાતી – દ્વિતીય ભાષા)

ધોરણ ૨

પ્રતિજ્ઞાપત્ર

ભારત મારો દેશ છે.
બધાં ભારતીયો મારાં ભાઈબહેન છે.
હું મારા દેશને ચાહું છું અને તેના સમૃદ્ધ અને
વૈવિધ્યપૂર્ણ વારસાનો મને ગર્વ છે.
હું સદાય તેને લાયક બનવા પ્રયત્ન કરીશ.
હું મારાં માતાપિતા, શિક્ષકો અને વડીલો પ્રત્યે આદર રાખીશ
અને દરેક જણ સાથે સભ્યતાથી વર્તીશ.
હું મારા દેશ અને દેશબાંધવોને મારી નિષ્ઠા અર્પું છું.
તેમનાં કલ્યાણ અને સમૃદ્ધિમાં જ મારું સુખ રહ્યું છે.

રાજ્ય સરકારની વિનામૂલ્યે યોજના હેઠળનું પુસ્તક

વિદ્યાર્થીનું નામ : ____________________

શાળાનું નામ : ____________________

વર્ગ : __________ ક્રમાંક : __________

તમસો મા જ્યોતિર્ગમય
ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળ
'વિદ્યાયન', સેક્ટર ૧૦-એ, ગાંધીનગર-૩૮૨ ૦૧૦

© ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળ, ગાંધીનગર
આ પાઠ્યપુસ્તકના સર્વ હક્ક ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળને હસ્તક છે.
આ પાઠ્યપુસ્તકનો કોઈ પણ ભાગ કોઈ પણ રૂપમાં ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળના નિયામકની લેખિત પરવાનગી વગર પ્રકાશિત કરી શકાશે નહિ.

વિષય-સલાહકાર
ડૉ. મહેન્દ્ર ચોટલિયા

લેખન-સંપાદન
શ્રી હરેશ ચૌધરી
શ્રી અખિલ ઠાકર
શ્રી યાહ્યા સપાટવાલા
શ્રી ભાવેશ પંડ્યા
શ્રી મનન બુદ્ધદેવ
શ્રી પરેશ દલસાણિયા
શ્રી રાકેશ પટેલ

સમીક્ષા
શ્રી નરેન્દ્ર રાવલ
શ્રી મધુસૂદન ઠક્કર
શ્રી રમેશ ત્રિવેદી
શ્રી કલ્પેશ પટેલ
શ્રી મીનેષ વાળંદ
શ્રી રાજેશ પટેલ
શ્રી હર્ષવી પટેલ

ભાષાશુદ્ધિ
શ્રી હર્ષદ પ્ર. શાહ

ચિત્રાંકન
શ્રી રાજેશ બારૈયા
શ્રી જયદેવ ધાંધિયા

સંયોજન
ડૉ. ક્રિષ્ના દવે
(વિષય-સંયોજક : અંગ્રેજી)

નિર્માણ-સંયોજન
શ્રી હરેન શાહ
(નાયબ નિયામક : શૈક્ષણિક)

મુદ્રણ-આયોજન
શ્રી હરેશ એસ. લિમ્બાચિયા
(નાયબ નિયામક : ઉત્પાદન)

પ્રસ્તાવના

ગુજરાત રાજ્યની તમામ શાળાઓમાં ધોરણ ૧થી ૮માં ગુજરાતી વિષય ફરજિયાત કરવાના સરકારશ્રીના નિર્ણયને અનુલક્ષીને ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળ, ગાંધીનગર **ધોરણ ૨, ગુજરાતી (દ્વિતીય ભાષા)**નું અજમાયશી પાઠ્યપુસ્તક **બુલબુલ** આપની સમક્ષ મૂકતાં આનંદ વ્યક્ત કરે છે.

આ વખતે સૌપ્રથમ વાર તૈયાર કરવામાં આવેલ ધોરણ ૨ ગુજરાતી (દ્વિતીય ભાષા)ના પાઠ્યપુસ્તકમાં GCERT, ગાંધીનગર તથા તેમના દ્વારા સૂચિત નિષ્ણાતોનો પૂર્ણ સહયોગ પ્રાપ્ત થયો છે. સરકારશ્રી દ્વારા ગુજરાતી વિષયને ફરજિયાત કરવાની જાહેરાત પછી ખૂબ અલ્પ સમયમાં તજ્જ્ઞો દ્વારા આ પુસ્તકનું લેખન તથા પરામર્શન-કાર્ય પૂર્ણ કરવામાં આવ્યું છે. આ પુસ્તકના રાજ્યવ્યાપી અમલ પૂર્વે પુસ્તકની સમગ્રલક્ષી ચકાસણી કરવામાં આવી છે અને સૂચિત સુધારાઓને આમેજ કરી પુસ્તકને અંતિમ સ્વરૂપ આપવામાં આવ્યું છે.

પ્રસ્તુત પાઠ્યપુસ્તકને ગુણવત્તાયુક્ત, બાળયોગ્ય, રસપ્રદ અને રચનાત્મક બનાવવામાં પૂરતી જહેમત ઉઠાવવામાં આવી છે. આ પાઠ્યપુસ્તકમાં સમાવિષ્ટ અધ્યયનસામગ્રીનું પ્રદાન કરનાર સૌનો મંડળ આભાર વ્યક્ત કરે છે. ગુજરાતની શાળામાં અભ્યાસ કરતો દરેક વિદ્યાર્થી ગુજરાતી ભાષા પ્રત્યે અભિમુખ બને તે અપેક્ષિત છે. આ પાઠ્યપુસ્તક સંદર્ભે આપનાં સૂચનો આવકાર્ય છે.

પી. ભારતી (IAS)
નિયામક — કાર્યવાહક પ્રમુખ
તા. ૩૧-૦૧-૨૦૨૦ — ગાંધીનગર

પ્રથમ આવૃત્તિ : ૨૦૧૮, **પુનઃમુદ્રણ :** ૨૦૨૦
પ્રકાશક : ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળ, 'વિદ્યાયન', સેક્ટર ૧૦-એ, ગાંધીનગર વતી પી. ભારતી, નિયામક
મુદ્રક :

મૂળભૂત ફરજો

ભારતના દરેક નાગરિકની ફરજો નીચે મુજબ રહેશે :*

(ક) સંવિધાનને વફાદાર રહેવાની અને તેના આદર્શો અને સંસ્થાઓનો, રાષ્ટ્રધ્વજનો અને રાષ્ટ્રગીતનો આદર કરવાની;

(ખ) આઝાદી માટેની આપણી રાષ્ટ્રીય લડતને પ્રેરણા આપનારા ઉમદા આદર્શોને હૃદયમાં પ્રતિષ્ઠિત કરવાની અને અનુસરવાની;

(ગ) ભારતના સાર્વભૌમત્વ, એકતા અને અખંડિતતાનું સમર્થન કરવાની અને તેમનું રક્ષણ કરવાની;

(ઘ) દેશનું રક્ષણ કરવાની અને રાષ્ટ્રીય સેવા બજાવવાની હાકલ થતાં, તેમ કરવાની;

(ચ) ધાર્મિક, ભાષાકીય, પ્રાદેશિક અથવા સાંપ્રદાયિક ભેદોથી પર રહીને, ભારતના તમામ લોકોમાં સુમેળ અને સમાન બંધુત્વની ભાવનાની વૃદ્ધિ કરવાની, સ્ત્રીઓના ગૌરવને અપમાનિત કરે તેવા વ્યવહારો ત્યજી દેવાની;

(છ) આપણી સમન્વિત સંસ્કૃતિના સમૃદ્ધ વારસાનું મૂલ્ય સમજી તે જાળવી રાખવાની;

(જ) જંગલો, તળાવો, નદીઓ અને વન્ય પશુપક્ષીઓ સહિત કુદરતી પર્યાવરણનું જતન કરવાની, તેની સુધારણા કરવાની તથા જીવો પ્રત્યે અનુકંપા રાખવાની;

(ઝ) વૈજ્ઞાનિક માનસ, માનવતાવાદ અને જિજ્ઞાસા તથા સુધારણાની ભાવના કેળવવાની;

(ટ) જાહેર મિલકતનું રક્ષણ કરવાની અને હિંસાનો ત્યાગ કરવાની;

(ઠ) રાષ્ટ્ર પુરુષાર્થ અને સિદ્ધિનાં વધુ ને વધુ ઉન્નત સોપાનો ભણી સતત પ્રગતિ કરતું રહે એ માટે, વૈયક્તિક અને સામૂહિક પ્રવૃત્તિનાં તમામ ક્ષેત્રે શ્રેષ્ઠતા હાંસલ કરવાનો પ્રયત્ન કરવાની.

(ડ) માતા-પિતાએ અથવા વાલીએ ૬ વર્ષથી ૧૪ વર્ષ સુધીની વયના પોતાના બાળક અથવા પાલ્યને શિક્ષણની તકો પૂરી પાડવાની.

*ભારતનું સંવિધાન : કલમ 51-(ક)

આ પાઠ્યપુસ્તક વિશે...

ગિરા ગુર્જરીના અધ્યાપનક્ષેત્રમાં આપનું સ્વાગત છે.

ભાષાની સમજણ જે-તે પ્રદેશની તાસીર અને તેમાં આંતરક્રિયા કરનારા માનવ-સમુદાયોના ભાવ, ચિંતન અને વ્યવહારોના સંયોજનમાંથી બંધાય છે. દરેક ભાષામાં પોતાની આબોહવા તેમ જ સંસ્કૃતિની સોડમ હોય છે. માતૃભાષા તેમ જ અન્ય કાર્યો માટે પ્રયોજવામાં આવતી ભાષાનો વાતાવરણમાં એક પ્રકારનો તણાવ/મૂંઝારો ઘૂંટાતો હોય છે. દૂધભાષા અને બોધભાષાના દ્વન્દ્વને આશ્લેષમાં પરિવર્તિત કરવાનો પ્રયાસ સમજુ અગ્રણીઓએ કરવો જોઈએ.

ગુજરાતી (દ્વિતીય ભાષા) GSL-2નું આ પ્રથમ ઐતિહાસિક પાઠ્યપુસ્તક પોતાનામાં અનેક સંભાવનાઓ તથા સંવેદનાઓ સંગોપીને આપના આંગણે આવ્યું છે. એમાં લખાયેલા શબ્દોમાં બદ્ધ થઈ ગયેલા વિચારો, સંવેદનાઓ તેમ જ ઉન્મેષોને વર્ગમાં પ્રવાહિત કરવાનું સુકાર્ય આપના દ્વારા થશે જ એવો સૌને વિશ્વાસ છે.

આ પાઠ્યપુસ્તકની લાક્ષણિકતાઓ આ પ્રમાણે છે :

- આ શિક્ષક-સંચાલિત અધ્યયનપોથી છે.
- આમાં દ્વિતીય ભાષાના અધ્યાપનના સિદ્ધાંતો અનુસાર પ્રથમ વર્ષના/દ્વિતીય વર્ષના પાંચથી છ વર્ષના બાલ-અધ્યેતા માટે સામગ્રીનું ચયન અને નિયમન કરવામાં આવ્યું છે.
- શક્ય તેટલું વધુ શ્રવણ, તેને અનુસરતું સંભાષણ અને મોડે-મોડેથી (બીજા ધોરણથી) થતું વાચન અને લેખન એવો ક્રમ જાળવ્યો છે.
- બાળકોની પંચેન્દ્રિયની સક્રિયતાને, ઊર્જાને, અનુભવ-વિશ્વને, અસીમ કલ્પનાને અને અણમોલ સંવેદનશીલતાને વર્ગ-વાતાવરણમાં ક્રિયાન્વિત કરવાના ઉદ્દેશ્યો અહીં નિશ્ચિત કરવામાં આવ્યા છે.
- દ્વિતીય ભાષા તરીકે ગુજરાતીનો પ્રયોગ કરીને બાળકો પોતાના સામાજિક, સાંસ્કૃતિક, વ્યાવસાયિક અને ઘરના પર્યાવરણમાં પોતાને અભિવ્યક્ત કરવા સક્ષમ અને અભિપ્રેરિત થાય તે આ પાઠ્યપુસ્તકનું લક્ષ્ય (aim) છે.

આ પાઠ્યપુસ્તક સાથે જેમને સંકળાવાનું બનશે તેવાં શિક્ષકો તથા મા-બાપ, વાલીઓ થોડા Do's and don'tsને ધ્યાનમાં લેશે, તો આ પુસ્તક ભણનારાં નાનકડાં-

વહાલાં/ધમાલિયાં બાળકોને મોટી સહાય મળશે ને તેઓનો પરિશ્રમ પ્રસન્નતામાં પલટાઈ જશે.

૧. શરૂઆતના ધોરણમાં બાળકોને મૂળાક્ષરો કે બારાક્ષરી લખતાં કે વાંચતાં શીખવવાનું નથી. બાળકો ગુજરાતી અક્ષરોને 'ચિત્ર' તરીકે અવલોકે અને ચિત્ર તરીકે જ ઓળખે / અનુલેખન કરે એવી અપેક્ષા છે.

૨. શ્રવણ - સાંભળવું - વર્ગમાં, વર્ગ-બહાર, ઑડિયો-વીડિયો માધ્યમથી કે મિત્રો-વડીલો પાસેથી તે ખૂબ-ખૂબ-ખૂબ જરૂરી છે. બલકે અનિવાર્ય છે. જે ભાષાનું બાળકના કાન દ્વારા શ્રવણ ન થાય તેનું ક્યારેય મુખ દ્વારા ઉચ્ચારણ ન થાય. બાળકોને સાદી વાર્તા, કવિતા, પ્રસંગો, સમાચારો સંભળાવતા રહો, સંભળાવતા રહો.

૩. ગુજરાતી(દ્વિતીય ભાષા)ના શિક્ષણમાં પ્રાથમિક તબક્કામાં ગુજરાતી વ્યાકરણ (સંજ્ઞા, વિશેષણ, પુંલ્લિંગ-સ્ત્રીલિંગ, એકવચન-બહુવચન) જરા પણ શીખવવાનું નથી. કેમ કે વ્યાકરણ એ 'ભાષા વિશે' શીખવે છે. ભાષા સ્વયં નહિ. આથી વાક્યરચના કે શબ્દો શીખવતી વખતે સંજ્ઞા-વિશેષણ-વચન, લિંગ-કાળ વગેરે અંગે કંઈ સ્પષ્ટીકરણ કરવાનું નથી.

૪. જોડણી અને ઉચ્ચારશુદ્ધિ પણ પહેલા બે-ત્રણ વર્ષના અભ્યાસ દરમિયાન બિનજરૂરી છે. આ પ્રકારની ભૂલો દર્શાવવાથી બાળકો બોલવાનું ટાળવા માંડે છે.

૫. શરૂઆતમાં બાળક નવી ભાષાનું શ્રવણ કરે ત્યારે શિક્ષક દ્વારા અપાતી ભાષા સરળ હોય, ધીમી ગતિથી રજૂઆત થાય અને વાર્તા, પ્રસંગ કે કથનમાં પ્રથમ ભાષાના કોઈક શબ્દો આવી જાય તે સ્વાભાવિક ગણાય. તે જ રીતે બાળકો બોલે ત્યારે 'આ કયું ટ્રી છે?' 'આ લીમડાનું ટ્રી છે.' એવું બોલે તે સ્વીકાર્ય છે.

૬. ગુજરાતી શબ્દો કે વાક્યો શીખવવા માટે શાળાના માધ્યમની ભાષામાં ભાષાંતર કરવું નહિ. વર્ગમાં પરિસ્થિતિ સર્જીને તથા હાથની એક્શન કે ચહેરાના એક્સપ્રેશન દ્વારા અર્થ નિપજાવવો.

૭. પાઠ્યપુસ્તકમાં મૂકેલાં જોડકણાં, કવિતાઓ, વાર્તાઓ કહેતી કે ગાતી વખતે તે કવિતા-વાર્તામાં આવતા શબ્દોના અર્થોનું સ્પષ્ટીકરણ કરવું નહિ. આ બધા ભાષાકીય ઇનપુટ ગુજરાતી ભાષામાં તેઓને રસબસ/તલ્લીન (immersion) કરવા માટે છે. આ વાર્તા-કવિતામાંથી પ્રશ્નો પૂછવા નહિ. જેમાંથી પ્રશ્નો પૂછવાના હશે તેમાં સૂચના આપી હશે. એક જ વાર્તા, કવિતા, જોડકણું વારંવાર સંભળાવો - ગવડાવો. વાર્તાને અંતે જો

બાળકો જાતે જ ચર્ચા કરતાં થઈ જાય તો આપેલા પ્રશ્નો પૂછવા નહિ, પણ જો ચર્ચાનું વાતાવરણ ન બને તો તેઓને પ્રશ્નો પૂછી ચર્ચા તરફ વાળવાં.

૮. વર્ગ દરમિયાન બાળકો કૂદે, થોડો અવાજ કરે, ગણગણે, ભેગાં થઈ જાય તે સ્વાભાવિક છે. તેઓની સક્રિયતા અને ઊર્જાની અભિવ્યક્તિ થવા દો. તમે પણ તેમાં જોડાઈ જાવ.

૯. દરેક એકમમાં આપેલી પ્રવૃત્તિઓ માત્ર નિદર્શન કે ઉદાહરણરૂપ (Indicative) છે. એ જ પ્રકારની અનેક પ્રવૃત્તિઓ તમારાં બાળકોની જરૂરિયાત પ્રમાણે ઉમેરો. વર્ગશિક્ષણમાં સહાયક થાય તેવી સાધન-સામગ્રી (કાર્ડ, વસ્તુઓ, દશ્ય-શ્રાવ્ય, વીજાણુ ઉપકરણો) બનાવો અને પ્રયોજો.

૧૦. વર્ગમાં ભણતાં ગુજરાતીભાષી બાળકોની ભરપૂર સહાય લો. જોડી અને જૂથકાર્યમાં તેઓને મોનિટર તરીકે કામ સોંપો. જ્યારે નવી વાક્યરચના, પ્રશ્નરચના, સંવાદો કરાવવાનાં હોય ત્યારે ગુજરાતીભાષી બાળકોને તમારાં જોડીદાર તરીકે રાખો.

પાઠ્યપુસ્તકની સંરચના/માળખું :

પાઠ્યપુસ્તકમાં બાળકોને આકર્ષી શકે એવાં શીર્ષકો રાખ્યાં છે. જેમ કે,

એકમ ૧ : ટાયર ફાટ્યું ફટાક

એકમ ૨ : વાંદરા માથે ફુગ્ગાનો ટોપો

એકમ ૩ : ચકલીની ચાંચમાં ચમચી

એકમ ૪ : ગિલી ગિલી છૂ...

એકમ ૫ : રિમઝિમ... રિમઝિમ...

એકમ ૬ : વાઘની ટૂંકી રિસેસ...

એકમ ૭ : વન સાદ કરે છે

એ જ રીતે જુદા જુદા બાળભોગ્ય થીમ રાખ્યા છે. જેમ કે,

એકમ ૧માં બજાર

એકમ ૨માં ક્રિયાશૃંખલા

એકમ ૩માં વાસણ-કપડાં

એકમ ૪માં જાદુગર

એકમ ૫માં પ્રાણીની રમતો

એકમ ૬માં રિસેસટાઈમ

એકમ ૭માં જંગલ

આ પ્રમાણે રચાયેલ પાઠ્યપુસ્તકને નાનકડાં બાળકો માટે 'આનંદપોથી' બની રહે તે રીતે વર્ગમાં ક્રિયાન્વિત કરવાનું અને રસિક-રોમાંચક બનાવવાનું ઉત્તરદાયિત્વ સહજપણે શિક્ષકોનું બને છે. આવી રીતે ભણાવતી વખતે વર્ગમાં ગાવા, બોલવા, અભિનય કરવા કે બડબડ કરવાની જે અવિરત તક મળે છે તે શિક્ષક અને વાલીઓ માટે આડપેદાશ તરીકે પ્રાપ્ત થતું સૌભાગ્ય છે.

કોઈ લૌટા દે મેરે બચપન કે દિન... નું વરદાન આના લેખકોને જેમ ફળ્યું, તેમ તમને સૌને પણ ફળો, તેવી અભ્યર્થના.

ગુર્જર ગિરાનું માધુર્ય તમારા વર્ગમાં સંવર્ધિત થતું રહો !

નોંધ : GSL-2 ની આ અજમાયશી આવૃત્તિ છે. આનો નવો અવતાર વધુ પ્રગત/અસરકારક બને તે માટે તમારા વર્ગશિક્ષણ દરમિયાન તમે કરેલી / કરાવેલી પ્રવૃત્તિઓ વખતે તમને તથા બાળકોને પડેલી મજા-મુશ્કેલીઓની નોંધ કરતા રહેજો. સાથોસાથ તમારાં સૂચનો, સુધારાઓ પણ અમને પહોંચાડતા રહેજો. આપણા સહિયારા પ્રયત્નથી GSL-1 અને GSL-2નાં ઉત્તમ ગુણવત્તાવાળાં પાઠ્યપુસ્તકો રચી શકાશે.

– લેખકો-સંપાદકો

અનુક્રમણિકા

ક્રમ	એકમ	પાના-નંબર
૧.	ટાયર ફાટ્યું ફટાક	૧
૨.	વાંદરા માથે ફુગ્ગાનો ટોપો	૮
૩.	ચકલીની ચાંચમાં ચમચી	૧૪
૪.	ગિલી ગિલી છૂ...	૧૮
૫.	રિમઝિમ... રિમઝિમ...	૨૭
૬.	વાઘની ટૂંકી રિસેસ...	૩૬
૭.	વન સાદ કરે છે	૪૬

૧. ટાયર ફાટ્યું ફટાક

ગીત :

તનમનિયો

પિપૂડીવાળાનો પેલો તનમનિયો,
પેલો તનમનિયો...
ચોરી ગયો એ તો, કેળાંનો કરંડિયો,
કેળાંનો કરંડિયો...
કેળાં ખવાય છે,
છાલો ફેંકાય છે,
ચોરી પકડાય છે.
મનમાં ને મનમાં તનમનિયો મૂંઝાય છે,
તનમનિયો મૂંઝાય છે...
પિપૂડીવાળાનો...
ચોરી ગયો એ તો, ચીકુનો કરંડિયો,
ચીકુનો કરંડિયો...
ચીકુ ખવાય છે,
ઠળિયા ફેંકાય છે,
ચોરી પકડાય છે.
મનમાં ને મનમાં તનમનિયો મૂંઝાય છે,
તનમનિયો મૂંઝાય છે...
પિપૂડીવાળાનો...

☞ આ રીતે કેરી-ગોટલા, જાંબુ-ઠળિયા, બટાટા-છાલ, વટાણાં-છોતરાં વગેરે ફળ-શાકભાજીને ગીતમાં ઉમેરી ગીત આગળ વધારી શકાય.

૧ ૧ ૧

વાર્તા :

નામ હતું ભોલુ. પણ હતો બહુ ચતુર. એકવાર ભોલુભાઈ શાક ખરીદવા ગયા. બજારમાં તો જાતજાતનાં શાકભાજીની અનેક લારીઓ હતી. ભોલુભાઈ તો શંભુભાઈ શાકવાળા પાસે ઊભા રહ્યા.

‘‘ભીંડા કેમ આપ્યા, શંભુકાકા ?’’

‘‘ચાલીસ રૂપિયે કિલો.’’

‘‘રીંગણ કેમ આપ્યાં ?’’

‘‘એ પણ ચાલીસ રૂપિયે કિલો. ગમે તે શાક લો. બધું જ ચાલીસ રૂપિયે કિલો છે.’’

‘‘વાહ, એમ કરો. એક કિલો ભીંડા આપો.’’

શંભુકાકાએ એક કિલો ભીંડા આપ્યા. ભોલુનો વિચાર બદલાયો, ‘‘કાકા, આ ભીંડાને બદલે એક કિલો બટાટા આપો.’’ કાકાએ ભીંડા પાછા લઈ બટાટા આપ્યા. ત્યાં તો ભોલુ કહે, ‘‘ના ના, બટાટા પણ પાછા લઈ લો, એના બદલે ટમેટાં આપો.’’ કાકાએ ટમેટાં આપ્યાં. ‘‘લે બેટા, ભોલુ, ચાલીસ રૂપિયા આપ.’’

ભોલુએ ભોળા થઈ પૂછ્યું, ‘‘શાના ચાલીસ રૂપિયા ?’’

"ટમેટાંના ચાલીસ રૂપિયા ?"

"પણ ટમેટાં તો મેં બટાટાને બદલે લીધાં."

"ભલે, તો બટાટાના ચાલીસ રૂપિયા આપ, ભાઈ."

"પણ, બટાટા તો મેં ભીંડાના બદલે લીધા ને !"

"સારું ભાઈ, ભીંડાના ચાલીસ રૂપિયા આપ."

"શાના ચાલીસ રૂપિયા, કાકા ?"

"ભીંડાના ચાલીસ રૂપિયા."

"પણ ભીંડા તો મેં લીધા જ નથી, તો પૈસા શાના?"

શંભુકાકા માથું ખંજવાળવા માંડ્યા અને ભોલુએ ટમેટાં લઈને ચાલતી પકડી.

એટલામાં શકરીકાકી આવ્યાં અને શંભુકાકાને ચાલીસ રૂપિયા આપીને કહ્યું, "લો, ભોલુએ પૈસા તો મને આપેલા જ હતા. આ તો બે ઘડી ગમ્મત કરતો હતો."

☞ વાતચીત :

- તમે ક્યારેય બજારમાં ગયાં છો ?
- તમે કોની સાથે બજારમાં ગયાં છો ?
- બજારમાંથી તમે કઈ કઈ ચીજવસ્તુઓની ખરીદી કરી છે ?
- તમે બજારમાં કઈ કઈ ચીજવસ્તુઓની દુકાનો જોઈ છે ?
- તમને કયા બજારમાં જવું વધુ ગમે છે ?

અભિનય :

☞ આ અને આવા બીજા વ્યવસાયકારોનો અભિનય કરાવો. તેઓ શું બોલે અને કેવી રીતે બોલે તેનો ખ્યાલ રાખવો.

જેમ કે, રમકડાંવાળો : રમકડાં લ્યો, રમકડાં...
લાલ-પીળાં રમકડાં લ્યો! રમકડાં...
નાનાં ને મોટેરાં માટે,
છોકરાઓ ને છોકરીઓ માટે.

અવલોકન :

☞ વાતચીત :

નીચેના જેવા પ્રશ્નો પૂછો :

- બજારમાં કઈ કઈ દુકાનો છે ?
- ટી-શર્ટ ખરીદવા માટે કઈ દુકાને જશો ?
- આ ચિત્રમાં છે એવી કઈ કઈ દુકાનો તમે જોઈ છે ?
- તમે જોઈ હોય એવી કઈ દુકાન આ ચિત્રમાં નથી ?

અવલોકન :

અરે ! શું થયું ?

વાતચીત :

ચિત્રના આધારે પ્રશ્નો પૂછો :

- કયા રંગની ગાડીનું ટાયર ફાટ્યું છે ?
- બીજા ચિત્રમાં કયા કયા ફેરફાર દેખાય છે ?
- આવું તમે ક્યાં અને ક્યારે જોયું છે ?

રમત :

રાઉન્ડ ૧		રાઉન્ડ ૨		રાઉન્ડ ૩		રાઉન્ડ ૪	
રમાય		ખવાય		પિવાય		બેસાય	
ટીમ A	ટીમ B	ટીમ A	ટીમ B	ટીમ A	ટીમ B	ટીમ A	ટીમ B
બૅટ	બૉલ	ચૉકલેટ	લાડવો	દૂધ	છાશ	કાર	હીંચકો

☞ ઉપર દર્શાવ્યા મુજબનું કોષ્ટક બૉર્ડમાં દોરવું. વિદ્યાર્થીઓની બે ટીમ બનાવવી અને વારાફરતી રાઉન્ડ ૧માં રમવાની વસ્તુઓનાં નામ બોલશે, તેને બૉર્ડ પર નોંધો. જે ટીમ વધુ નામ બોલે તે વિજેતા બને. આ રીતે રાઉન્ડ ૨, ૩ અને ૪ રમાડવા.

૨. વાંદરા માથે ફુગ્ગાનો ટોપો

ગીત :

મેં તો ફુગ્ગો પાળેલ છે

કોઈ પાળે કુરકુરિયું ને કોઈ પાળે ગાય,
એ ભાઈ... એ ભાઈ... એ ભાઈ, ભાઈ, ભાઈ
મેં તો ફુગ્ગો પાળેલ છે.

ફુગ્ગામાંથી બને કબૂતર, ફુગ્ગામાંથી ચક્કો,
ફુગ્ગામાંથી બનતો જોકર એની માથે ટક્કો.
દોરી સાથે બાંધું તો અધ્ધર અધ્ધર જાય.
એ ભાઈ... એ ભાઈ... એ ભાઈ, ભાઈ, ભાઈ
મેં તો ફુગ્ગો પાળેલ છે.

પિપૂડી ઉપર બાંધું તો ફુગ્ગો વાજું થાય,
સાઈકલ સાથે બાંધું તો,
મારી સાઈકલ સ્કૂટર થાય.
ખિસ્સામાં મૂકું તો છાનોમાનો સૂઈ જાય.
એ ભાઈ... એ ભાઈ... એ ભાઈ, ભાઈ, ભાઈ
મેં તો ફુગ્ગો પાળેલ છે.

– રમેશ પારેખ

☞ **વાતચીત :**

- કયા ફુગ્ગા સરખા છે?
- કયા રંગનો ફુગ્ગો સૌથી મોટો છે?
- કયો ફુગ્ગો સૌથી નાનો છે?
- કયા કયા રંગના ફુગ્ગા સરખા છે?

શોધો : સરખાં દેખાતાં ચિત્રોમાં તફાવત શોધો :

૧ ૨ ૩ ૪ ૫

- પાંચ ચિત્રો પૈકી સરખાં બે ચિત્ર શોધવા કહો.
- બાકીનાં અન્ય ચિત્રોમાં શો ફેરફાર છે તે જણાવવા કહો.

વાર્તા કહેવી :

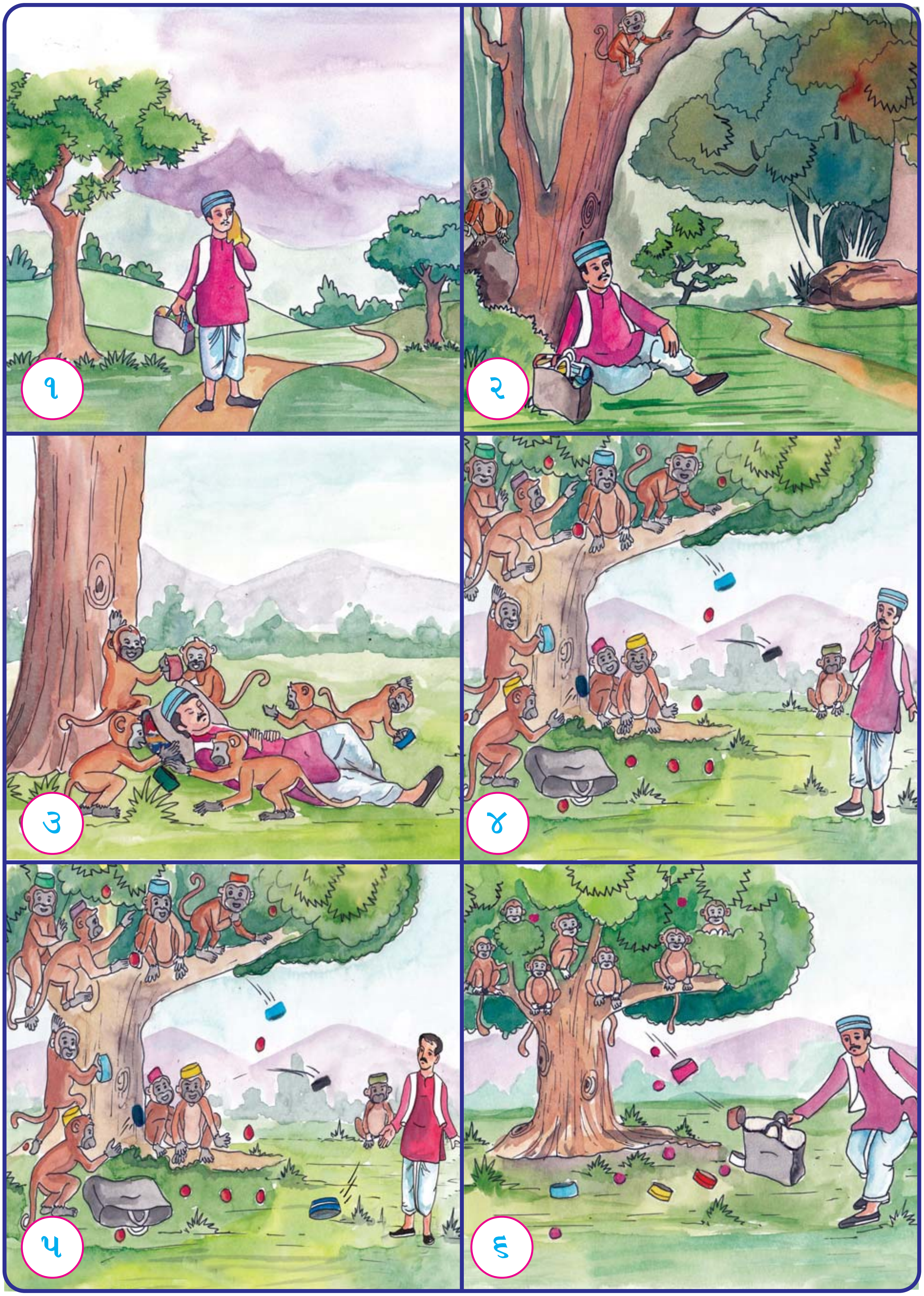

☞ વાતચીત :

ચિત્રોને આધારે નીચેના જેવા પ્રશ્નો પૂછો. ચિત્રનું ઝીણવટથી અવલોકન કરવું પડે તેવા પ્રશ્નો પૂછો :

- કયા ચિત્રમાં ટોપીઓ નીચે પડેલી છે?
- કયા ચિત્રમાં વાંદરાઓએ ટોપીઓ પહેરી છે?
- કયા ચિત્રમાં ફેરિયો સૂતો છે?
- છ નંબરના ચિત્રમાં તમને શું દેખાય છે?
- પ્રથમ ચિત્રમાં તમને શું જોવા મળે છે?

અભિનય :

આ વાર્તાનો અભિનય કરાવો :

શોધો :

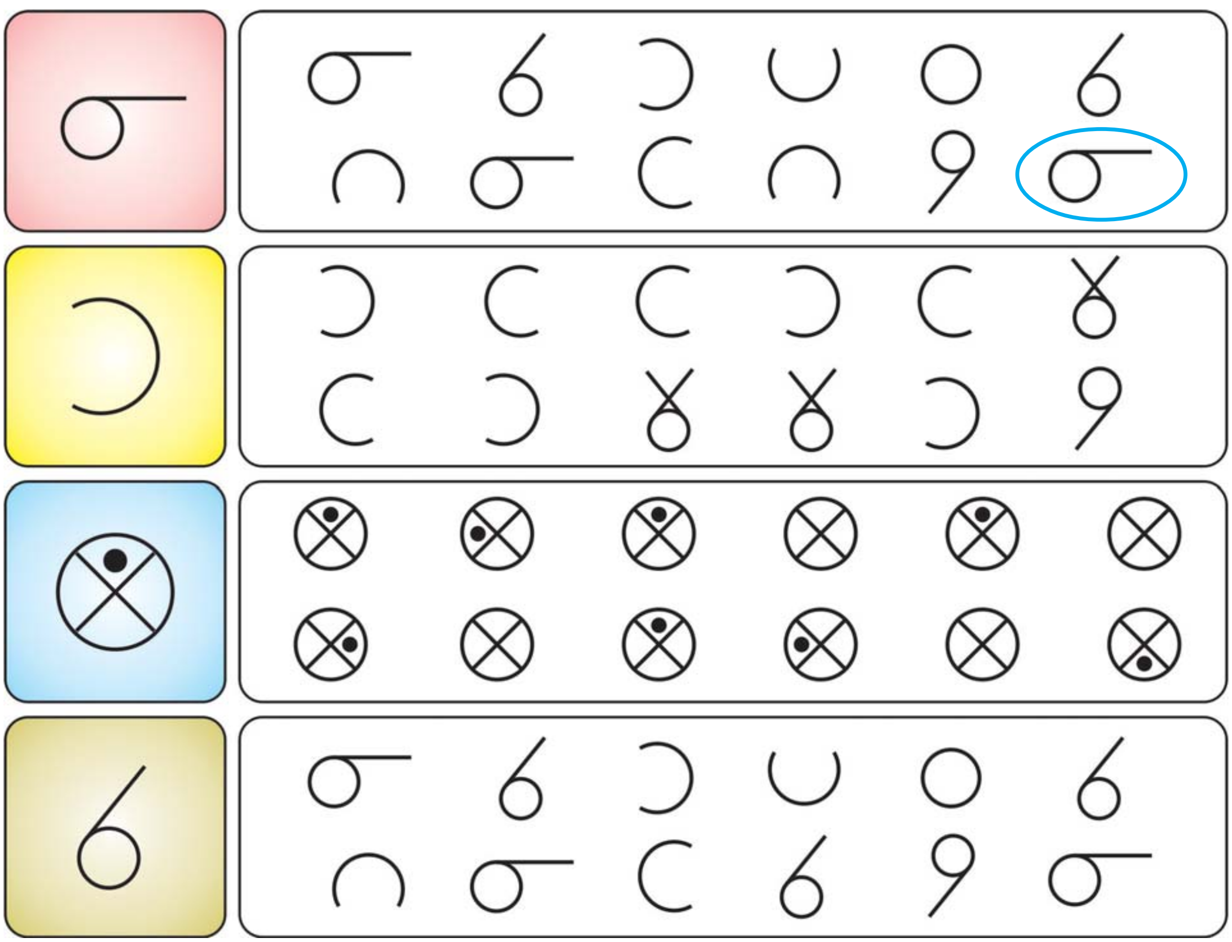

સરખા આકાર ફરતે ◯ કરાવો.

વંચાવો :

કાગડો બોલે કા... કા... કા.

બેં... બેં... બોલે બકરી.

વાંદરો બોલે હૂપ... હૂપ... હૂપ... હૂપ.

ચીં... ચીં... ચીં... ચીં... બોલે ચકલી.

કબૂતર બોલે ઘૂ... ઘૂ... ઘૂ... ઘૂ.

કુહૂ... કુહૂ... કુહૂ... કુહૂ... બોલે કોયલ.

☞ ઉપરનાં વાક્યો નીચે મુજબ વંચાવો :

સૌ પ્રથમ બાળક જોઈ શકે તેમ એક એક શબ્દ નીચે આંગળી મૂકતા જાઓ અને મોટેથી વાંચતા જાઓ. આવું ત્રણેક વખત વાંચો.

ત્યાર બાદ તમે શબ્દ નીચે આંગળી મૂકો અને વિદ્યાર્થીઓ તે આખો શબ્દ ઓળખશે અને મોટેથી બોલશે. (આ આનુષંગિક વાચન-પદ્ધતિનો ઉપયોગ બીજા માટે પણ કરો.)

જોડો :

કાગડો	ચીં... ચીં... ચીં...
ચકલી	કા.. કા... કા...
વાંદરો	ઘૂ... ઘૂ... ઘૂ...
કોયલ	હૂપ... હૂપ... હૂપ...
કબૂતર	કુહૂ... કુહૂ... કુહૂ...

ગીત :

ભોપો અને ટોપો

એક હતો ભોપો, તેણે પહેર્યો ટોપો,
ટોપો હતો બ્લૂ, તેમાં હતી જૂ.

જૂ ભરે ચટકો, લાગે મોટો ઝટકો,
તોય રાખે ભોપો, કાઢે નહિ ટોપો.

ટોપો સાવ ગંદો, તેમાં એક વંદો,
વંદો ફરે માથે, ટોપા સાથે સાથે.

વંદો ભાળે જૂ, બોલે : સૂ સૂ સૂ,
જૂને બીક લાગે, આમતેમ ભાગે.

જૂ સંતાય છે, વંદો ખિજાય છે.
વંદો કાઢે ડોળા, કરે ખોળંખોળા.

હડિયાપટ્ટી મચ્ચી, થાય ગલીપચી,
ભોળો ખણવા બેઠો, ટોપો પડ્યો હેઠો.

– રમેશ પારેખ

૩. ચકલીની ચાંચમાં ચમચી

વાર્તા : જંગલમાં આગ

અરે વાહ! આ તે કેવું સુંદર ગામ! જંગલ વચ્ચે કેવું સરસ શોભી રહ્યું છે! ગેંડો ગામમાં ફરતો હતો ત્યાં તે અચાનક થંભી ગયો. અરે આ શું? આ તો ઘુવડના ઘરમાં આગ લાગી. ગેંડો તો સીધો જ ગયો ગામના સરપંચ સિંહ પાસે. સિંહે તો તરત જ ગામમાં ફરીને સાદ પાડ્યો. ‘‘તમારા ઘરમાં જે વાસણ હોય તે લઈને તરત જ તળાવમાંથી પાણી ભરી ઘુવડના ઘર પર પાણી છાંટો.’’

સાદ સાંભળીને ચકલી તો ચમચી લઈને દોડી તળાવ તરફ પાણી ભરવા. કાગડો દોડ્યો કૂકર લઈને. કબૂતરના હાથમાં કીટલી ને વાઘના તો બંને હાથમાં ડોલ. ખિસકોલીના માથા પર વાટકી. સિંહ પણ સૌની સાથે માટલું લઈને દોડ્યો. ગામનાં સૌ પશુ-પંખીઓ હાથમાં વાસણો લઈ તળાવમાંથી પાણી ભરી ઘુવડના ઘરની આગ ઓલવવા લાગ્યા. વાંદરાભાઈ તો ઘુવડના ઘરમાં જઈ ચીજવસ્તુઓ બહાર કાઢવા લાગ્યા. સસલું થાળી લઈને અને હરણ હાથમાં તપેલી લઈને આગ પર પાણી છાંટવા જોડાયાં.

આગ એવી વિકરાળ હતી કે, શમવાનું નામ લેતી ન હતી. સૌ થાક્યાં અને મૂંઝાયાં. હવે શું કરવું ? ત્યાં તો સૌની નજર જંગલમાંથી આવતા હાથીઓના ટોળા પર ગઈ. ચાલીસ-પચાસ હાથીઓનું ટોળું તળાવમાંથી સૂંઢ વડે પાણી ભરી આગ પર છાંટવા લાગ્યું. સૌ ખૂબ ખુશ થયાં, કારણ કે આગ ઓલવાઈ ગઈ.

☞ વાતચીત :

- કોણ સૌથી આગળ છે ?
- શિયાળની પાછળ કોણ છે ?
- સૌથી વધારે પાણી કોણ લાવ્યું હશે ?
- ચિત્ર પૈકીનાં કયાં વાસણનાં નામ તમને આવડે છે ?
- સૌથી ઓછું પાણી કોના વાસણમાં હશે ?
- કોણ કોણ ઉપરથી પાણી છાંટી શકે છે ?
- તમે કયું વાસણ લઈને આગ ઓલવવા જશો ?

અભિનય :

આ વાર્તાને આધારે અભિનય કરાવો :

દોરાવો :

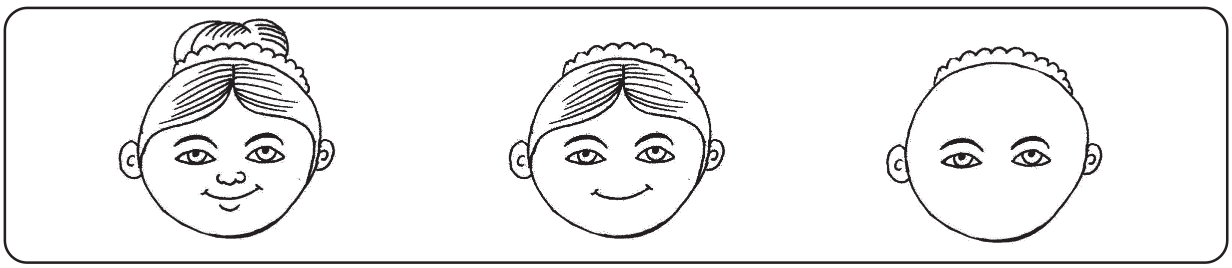

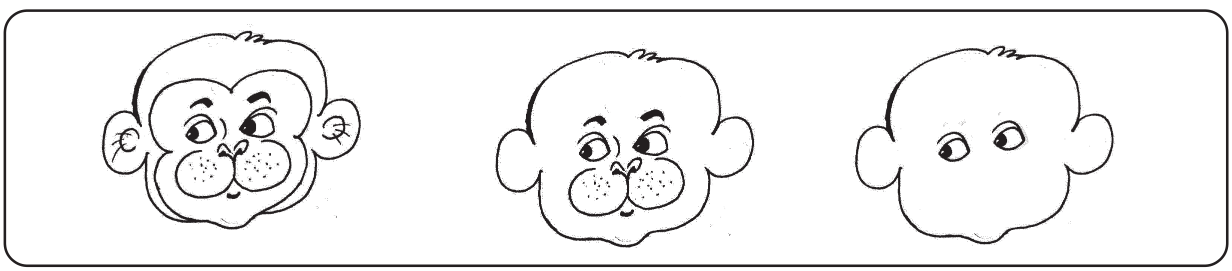

રમત :

વિદ્યાર્થીઓને ઘરેથી એક એક વાસણ લાવવા કહેવું. આ વાસણોને વર્ગમાં ગોઠવવાં. એક વિદ્યાર્થી વાસણમાં લખોટી નાંખશે. બીજો એક વિદ્યાર્થી આંખો બંધ રાખીને ઊભો રહેશે. શિક્ષક આંખો બંધ રાખનાર વિદ્યાર્થીને લખોટી કયા વાસણમાં પડી એ અંગે પૂછશે. આ રીતે રમત આગળ વધશે.

ગીત :

કેમ બોલાવું

ખાતી નથી પીતી નથી, ઢીંગલી મારી બોલતી નથી.
બોલ બા બોલ એને કેમ બોલાવું કેમ બોલાવું ?

ડોલમાં બેસાડી તેને નવરાવું,
ચંપાનાં ફૂલની વેણી ગૂંથાવું.
તો પણ તે બોલતી નથી...

ઘંટી ને ઘૂઘરો આપું છું રમવા,
સોનાના પાટલે બેસાડું જમવા.
તો પણ તે ખાતી રે નથી...

પંખી બતાવું ડાળીએ ઝૂલતાં,
મેના, પોપટ ને મોરલા ટહુકતાં.
તો પણ તે ગાતી રે નથી...

પહેરાવું ઝાંઝરી ને રેશમી ઝબલું,
છુમછુમ નાચું ને વગાડું તબલું.
તો પણ તે નાચતી નથી...

ચાંદામામા તો આકાશે રમતા,
બાબાગાડીમાં ઢીંગીબહેન ફરતાં.
મારે પણ બોલવું નથી...

– મહેન્દ્ર જોષી

◆

૪. ગિલી ગિલી છૂ...

ગીત : અજબ જેવી વાત છે

નાની મારી આંખ, એ જોતી કાંક કાંક,
એ તે કેવી અજબ જેવી વાત છે !

નાક મારું નાનું, એ સૂંઘે ફૂલ મજાનું,
એ તે કેવી અજબ જેવી વાત છે !

નાના મારા કાન, એ સાંભળે દઈ ધ્યાન,
એ તે કેવી અજબ જેવી વાત છે !

નાનું મોઢું મારું, એ બોલે સારું સારું,
એ તે કેવી અજબ જેવી વાત છે !

નાના મારા હાથ, એ તાળી પાડે સાથ,
એ તે કેવી અજબ જેવી વાત છે !

પગ મારા નાના, એ ચાલે છાનામાના,
એ તે કેવી અજબ જેવી વાત છે !

– ઉપેન્દ્રાચાર્ય

વાર્તા :

વાંસળીવાળો

૧૯ ૧૯ ૧૯

નદીકિનારે એક ગામ હતું. એ ગામમાં ઉંદરોનો ભારે ત્રાસ હતો. જ્યાં જુઓ ત્યાં ઉંદર જ ઉંદર. ઘરમાંય ઉંદર ને આંગણામાંય ઉંદર. રસોડામાંય ઉંદર ને પરસાળમાંય ઉંદર. પેટીમાંય ઉંદર ને કબાટમાંય ઉંદર. મોટા ઉંદર ને નાના ઉંદર. જાડા ઉંદર ને પાતળા ઉંદર. કાળા ઉંદર ને ધોળા ઉંદર. બસ, જ્યાં જુઓ ત્યાં ઉંદર જ ઉંદર! ઉંદરની ફોજ આખા ઘરમાં ફર્યા કરે. આખો દિવસ ચૂંચું ચૂંચું કર્યા કરે.

ઉંદરો તો બરણી પાડે. ભીંતોમાંય કાણાં પાડે. કપડાં ફાડી ડૂચા કરે. કાગળ કાપી કૂચા કરે. ગામના લોકો બિચારા કરે શું ? ન સુખે ખાઈ શકે, ન સુખે પી શકે, ન સુખે બેસી શકે, ન સુખે ઊંઘી શકે. આમ જાઓ ત્યાં ચૂં...ચૂં...ચૂં... તેમ જાઓ ત્યાં ચૂં...ચૂં...ચૂં..., જ્યાં જાઓ ત્યાં ચૂં...ચૂં...ચૂં.

એક દિવસની વાત છે. ગામમાં એક વાંસળીવાળો આવ્યો. એણે પીળો ડગલો પહેર્યો હતો. માથે લાલ ટોપી. લાંબા લાંબા વાળ ને ટૂંકી દાઢી. એ વાંસળી વગાડતો ગામમાં ફરવા લાગ્યો. લોકોએ પૂછ્યું, ‘‘ભાઈ, તારી વાંસળી કેવી ?’’ વાંસળીવાળો કહે, ‘‘કમાલ કરે એવી.’’ લોકો કહે, ‘‘તો અમારું આટલું કામ કરને. અમે ઉંદરથી ત્રાસી ગયા છીએ. અમને આ ઉંદરોના ત્રાસથી છોડાવ.’’ વાંસળીવાળો કહે, ‘‘કામ તો કરું, પણ બદલામાં એક હજાર રૂપિયા લઉં.’’

ગામલોકો કહે, ‘‘કબૂલ... કબૂલ!’’ વાંસળીવાળો ગામને પાદરે ગયો. રસ્તા વચ્ચે ઊભો રહ્યો ને ઊભો ઊભો વાંસળી વગાડવા લાગ્યો. વાંસળીના સૂર ગામમાં રેલાવા લાગ્યા. એ સાંભળીને બધા ઉંદરો ભેગા થવા લાગ્યા. મોટા ને નાના, જાડા ને પાતળા, બધા ઉંદરો આવવા લાગ્યા. કોઈ ઉંદર નાચતાં નાચતાં આવ્યા. કોઈ ઉંદર કૂદતાં કૂદતાં આવ્યા. વાંસળીવાળો આગળ ચાલ્યો. ઉંદરની ફોજ એની પાછળ પાછળ. એમ કરતાં નદી આવી. વાંસળીવાળો નદીમાં ઊતર્યો. ઉંદરો પણ નદીમાં ઊતરવા લાગ્યા. વાંસળીવાળો નદીની સામે પાર ગયો પણ ઉંદર બધા પાણીમાં તણાઈ ગયા! હવે ગામમાં એકેય ઉંદર ન રહ્યો. ગામલોકો ખૂબ રાજી થયા. બધાએ વાંસળીવાળાને શાબાશી આપી. વાંસળીવાળો કહે, ‘‘લાવો

હજાર રૂપિયા.'' લોકો કહે, ''આ તો બધી હસવાની વાતો. ઉંદર મારવાના કાંઈ હજાર રૂપિયા હોય ?'' વાંસળીવાળો કહે, ''રૂપિયા આપો, નહિ તો પસ્તાશો.''

પણ ગામલોકો ન માન્યા. વાંસળીવાળો કંઈ બોલ્યો નહિ. એણે કેડેથી વાંસળી કાઢી જુદા સૂરમાં વગાડવા માંડી. વાંસળીના સૂર હવામાં રેલાવા લાગ્યા ને ગામનાં ઘરોમાં ફેલાવા લાગ્યા. પછી તો પૂછવું જ શું ? ઘરોમાંથી છોકરાં બહાર આવવા લાગ્યાં. નાનાં છોકરાં આવ્યાં ને મોટાંયે આવ્યાં. કોઈ નાચતાં આવ્યાં ને કોઈ કૂદતાં આવ્યાં. વાંસળીવાળો વાંસળી વગાડતો નદી તરફ ચાલ્યો. ગામલોકો કહે, ''એય છોકરાં ઊભા રહો !''

પણ છોકરાં ઊભાં રહે તો ને ! એ બધાં તો નદી તરફ ચાલ્યાં જાય! ગામલોકો ગભરાયા. એમને ચિંતા થઈ કે બધાં છોકરાં પાણીમાં ડૂબી જશે તો ? એક હજાર રૂપિયા લઈ એ દોડ્યા. વાંસળીવાળા પાસે આવીને કહે, ''ભાઈ, વાંસળીવાળા, લે તારા હજાર રૂપિયા, અમને અમારાં છોકરાં પાછાં આપ.'' વાંસળીવાળાએ વાંસળી વગાડવી બંધ કરી.

ગામના લોકો પાસેથી હજાર રૂપિયા લીધા. એણે બધાં છોકરાંને પાછાં સોંપ્યાં એ વાંસળી વગાડતો ચાલી નીકળ્યો.

☞ વાતચીત :

વાર્તા પરથી નીચેના જેવા પ્રશ્નો પૂછો :

- ગામમાં ઉંદર ક્યાં ક્યાં હતા ?
- તમને શું વગાડતાં આવડે છે ?
- ઉંદર શું કરતા હતા ?
- વાંસળીવાળાએ ઉંદરોનું શું કર્યું ?
- તમને ઉંદરની બીક લાગે છે ? શા માટે ?
- તમારા ઘરમાં ઉંદર છે ?
- આ વાર્તામાંથી તમને કયા શબ્દો યાદ રહ્યા ?
- તમારા ઘરમાં ઉંદરો આવે તો તમે શું કરો છો ?
- તમે વાંસળીવાળાનું નામ શું પાડશો?

અભિનય :

આ વાર્તાનો અભિનય કરાવો.

વાંચો :

વાક્યો મોટેથી વંચાવો :

(૧) મગન મગ જમ. (૨) મનન નમ.

(૩) જમના જાગ. (૪) ગગન ગામ જા.

(૫) નમન નમ.

વાંસળી વગાડવાનો અભિનય કરો અને નીચેના પ્રશ્નો પૂછો :

(૧) વાંસળીમાં કેટલાં કાણાં હોય ?

(૨) એમાંથી કેટલા સૂર નીકળે ?

ઓળખો :

ન	જ	ન	જ	ન	ગ	
મા	જ	ન	મા	ગ	મ	
ગ	ગ	ગા	મા	જા	મા	ના
જ	ગ	જ	જા	મા	ના	
ના	ન	ના	ન	મ	ના	
ગા	ગ	જ	ગા	મા	ના	ગા
જા	જ	જા	મ	જા	મા	જા
મ	મ	મા	જ	જા	મા	

☞ વિદ્યાર્થીઓને મૂળાક્ષર શોધી તેના પર રંગ પૂરવા કહો.

જાદુ :

છોટે જાદુગર જાદુ શીખે છે. એ કેટલાક શબ્દો બોલશે એમાં જે **ન | મ | ગ | જ | ના | મા | ગા** કે **જા** આવે ત્યારે બાળકો મોટેથી બોલશે **'ગિલી ગિલી છૂ...!'** વારાફરતી નીચેના શબ્દો મોટેથી બોલો, બાળકોને 'ગીલી ગીલી છૂ' બોલવા કહો.)

કેળાં	ચકલી
નમ	કાગડો
માન	કાબર
જામફળ	જાન
બપોર	ગાયન
માન	સાકર
સાગર	મજા

ઉપરના શબ્દોમાંથી જેમાં **ન, મ, ગ, જ, ના, મા, ગા** કે **જા** આવ્યા હોય તે શબ્દો શોધી ◯ કરવા કહો.

પૂરું લખો :

અક્ષરો ઉંદરોએ કાપી નાખ્યા છે. આ અક્ષરો પૂર્ણ કરાવો :

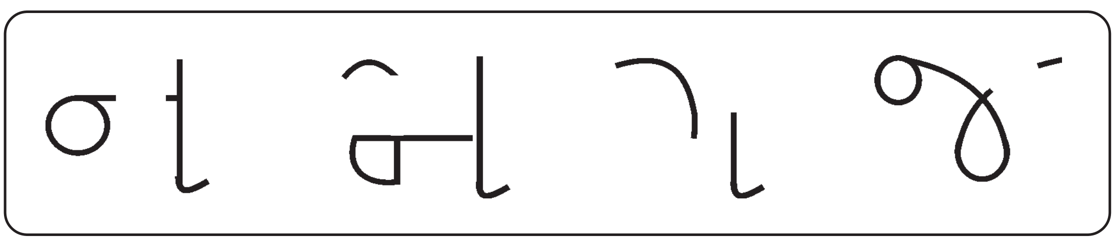

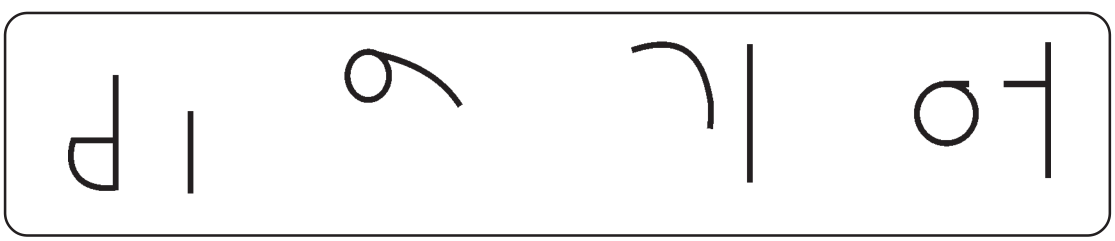

વંચાવો :

નમ નમ નમ નમ

ગામ ગમ ગામ ગમ ગમ ગમ

જમ જમ જામ જામ ગમ

નમ ગમ જમ જમ ગમ નમ

નન મમ ગગ જજ

જજ ગગ મમ નન

જોડાવો : ત્યાર બાદ આનુષંગિક વાચન-પદ્ધતિથી વંચાવો.

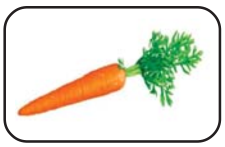	નગારું
	ગાડું
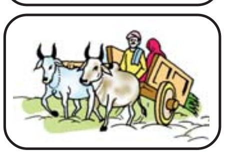	ગાજર
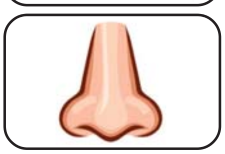	જલેબી
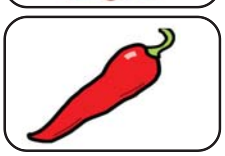	નાક
	મરચું
	જાસૂદ
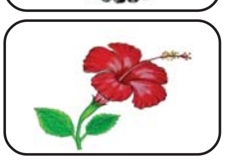	માળા

લખાવો :

ગ								
મ								
ન								
જ								

ગા										
મા										
ના										
જા										
ગામ			મામા				જાગ			
જાન			માન				નાગ			

ગમ્મત :

૫. રિમઝિમ... રિમઝિમ...

ગીત :

ધોધમાર વરસે વરસાદ, શાળા છૂટી ગઈ,
થોભવાનું લેતો નહિ નામ, શાળા છૂટી ગઈ.

વીજળીના થાય કડાકા, શાળા છૂટી ગઈ,
ડરાવે જોને ધડાકા, શાળા છૂટી ગઈ.

પવન સુસવાટે વાય, શાળા છૂટી ગઈ,
છત્રીનો કાગડો થાય, શાળા છૂટી ગઈ.

વાર્તા :

ફૂલણજી દેડકો

એક કૂવામાં દેડકો, દેડકી અને તેમનાં બચ્ચાં રહેતાં હતાં. દેડકો ખૂબ જાડોપાડો ને વળી ખાઉધરો પણ ખૂબ. તે એમ જ માને કે મારા જેવું મોટું કોઈ છે જ નહિ. એકવાર દેડકાનાં બચ્ચાં કૂવાકાંઠે રમતાં હતાં. એટલામાં ત્યાંથી એક હાથી પસાર થયો. દેડકાનાં બચ્ચાં તો ગભરાયાં. ''ઓ બાપ રે! આટલું મોટું પ્રાણી!'' એ તો કૂદી પડ્યાં કૂવામાં ને દેડકા-દેડકીને કહેવા લાગ્યાં, ''મા-બાપુ! અમે એક મોટું પ્રાણી જોયું. તે બહુ... બહુ મોટું હતું.'' દેડકી કહે, ''હોઈ શકે.'' પણ દેડકો કહે, ''ના, હોઈ જ ના શકે. સૌથી મોટો તો હું જ છું.''

પછી તેણે બચ્ચાંને પૂછ્યું : ''શું તેનું પેટ મારા પેટ જેવડું હતું ?'' એક બચ્ચું કહે, ''અરે બાપુ! આનાથી તો ક્યાંયે મોટું.'' એટલે દેડકાને લાગ્યું ખોટું.

તે કહે, ''હવે તું જોકે મારું પેટ કેટલું મોટું છે.'' કહી તેણે પેટને ખૂબ ફુલાવ્યું... ખૂબ ફુલાવ્યું. પછી પૂછ્યું, ''બોલ! આનાથીયે મોટું હતું?'' એટલે બીજું બચ્ચું કહે, ''અરે બાપુ! આનાથી તો ક્યાંયે મોટું.'' દેડકાએ ફરી પેટ ફુલાવવા માંડ્યું. દેડકીને થઈ ચિંતા. તે કહે, ''હવે તમે જીદ છોડો. બહુ જીદ કરવા જશો તો પેટમાં દુખશે.'' પણ દેડકો તો માન્યો જ નહિ. ને તેણે પેટ ફુલાવ્યે જ રાખ્યું, ફુલાવ્યે જ રાખ્યું. એટલું ફુલાવ્યું, એટલું ફુલાવ્યું કે છેવટે તેનું પેટ ફટાક ફાટી ગયું.

☞ **વાતચીત :**

- કૂવામાં કોણ કોણ રહેતાં હતાં ?
- તમે જોયેલાં જાડાંપાડાં પ્રાણીઓનાં નામ કહો.
- તમે અને તમારા મિત્ર પેટ ફુલાવી જુઓ, કોનું પેટ વધારે ફૂલે છે !
- હવે બૉર્ડ પર એક દેડકો દોરી ક્રમશઃ વિદ્યાર્થીઓના સહકારથી વાર્તા કહેતા જાવ, દેડકાનું પેટ ફુલાવતા જાવ.

- આ એકમમાં જેમ વ, ર, સ, દ અલગ રંગથી છે તેમ એકમ જમાંથી વ, ર, સ, દ, વા, રા, સા, દા, વે, રે, સે, દે શોધી ◯ કરો.

અભિનય :

વાર્તાનો અભિનય કરાવો.

તફાવત શોધાવો :

આનુષંગિક વાચન-પદ્ધતિ મુજબ નીચેનાં વાક્યો વંચાવો, ત્યાર બાદ 'દ' વિભાગમાં જુદા પડતા અક્ષરો પર ◯ વર્તુળ કરાવો :

વ	દ
મનન રમે છે.	નમમ રમે છે.
વરસાદ વરસે છે.	વરસાદ વસેર છે.
મામા સાદ કરે.	મામા દસા કરે.
મને ગમે વરસાદ.	મને ગમે વરદસા.
રામન નમે છે.	રામન મને છે.

અભિનય-ગીત :

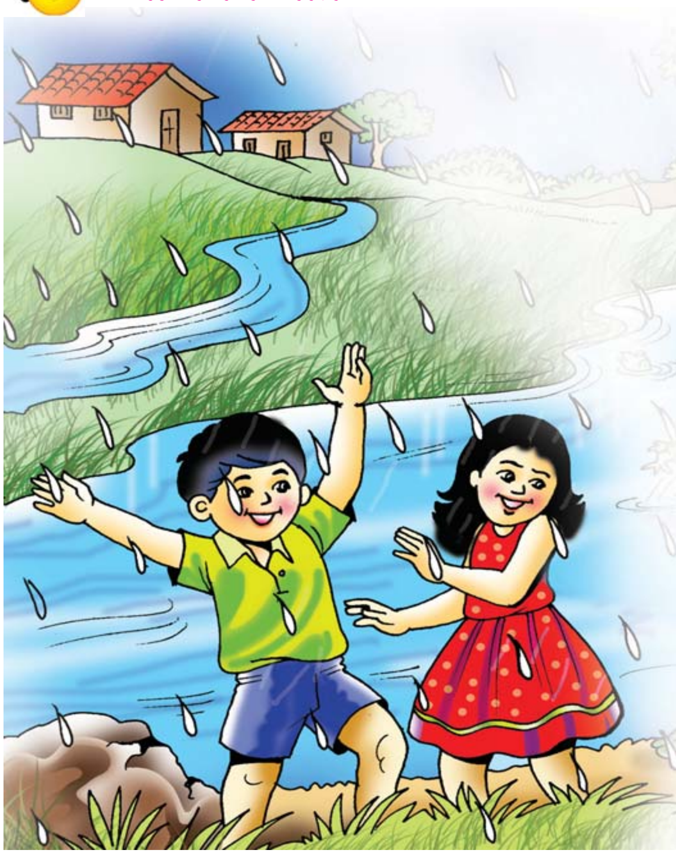

આવો મેઘરાજા

આવો મેઘરાજા, વગડાવો વાજાં,
પીપીપીપી પૉમ્ પૉમ્ (૨)
મુશળધાર મુશળધાર...
વરસે છે પાણીડાધાર
છલબલ છલબલ છોમ્ છોમ્ (૨)
રેલમછેલ... રેલમછેલ...
નદીનાળાં રેલમછેલ...
સરરર, સરરર સોમ્ સોમ્
છલકાઈ જાય ખેતર સીમ
રિમઝિમ રિમઝિમ રિમઝિમ રિમ...

વાંચો : છત્રી પર છાપેલા અક્ષરો પરથી તફાવત શોધાવો. 'સ' વિભાગમાંથી વાક્યો લખાવો.

ઉપરનાં વાક્યો લખાવો :

____

____

____

____

જોડાવો : ત્યાર બાદ આનુષંગિક વાચન-પદ્ધતિથી વાચન કરાવો :

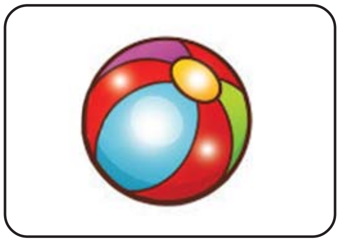

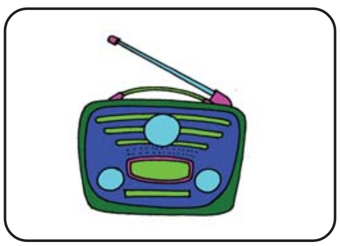

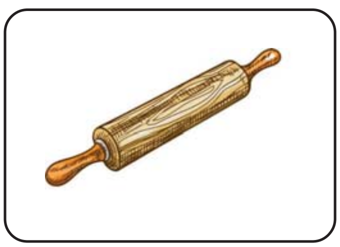

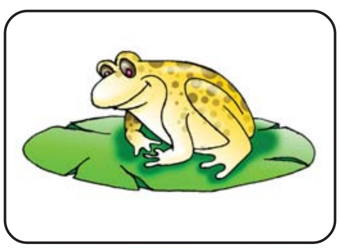

રમકડાં

રેડિયો

દેડકો

સગડી

વહાણ

દડો

વેલણ

લખાવો :

વ

વ વ વ વ વ વ વ વ

ર

ર ર ર ર ર ર ર ર

સ

સ સ સ સ સ સ સ સ

દ

દ દ દ દ દ દ દ દ

લખાવો :

વે	વે	વે	વે	વે	વે					
રે	રે	રે	રે	રે	રે					
સે	સે	સે	સે	સે	સે					
દે	દે	દે	દે	દે	દે					

વાર					
ગામ					
ગમે					
જાગે					

સમૂહમાં વંચાવો અને લખાવો :

- મારા દાદા ______________________
- નાના રાજા ______________________
- વેદને રસ ગમે. ______________________
- દેવને સેવ ગમે. ______________________
- મેના રાસ રમે. ______________________

પ્રવૃત્તિ : આ અક્ષરો આડાઅવળા ક્રમમાં એક એક કરીને બોલો. તમે જે અક્ષર બોલો તે છેકવા માટે બાળકોને સૂચના આપો. વિદ્યાર્થી એને ઓળખી છેકી કાઢશે.

વ	સા	રા	દા	સ
ર	વા	દ	ને	રે

ચર્ચા :

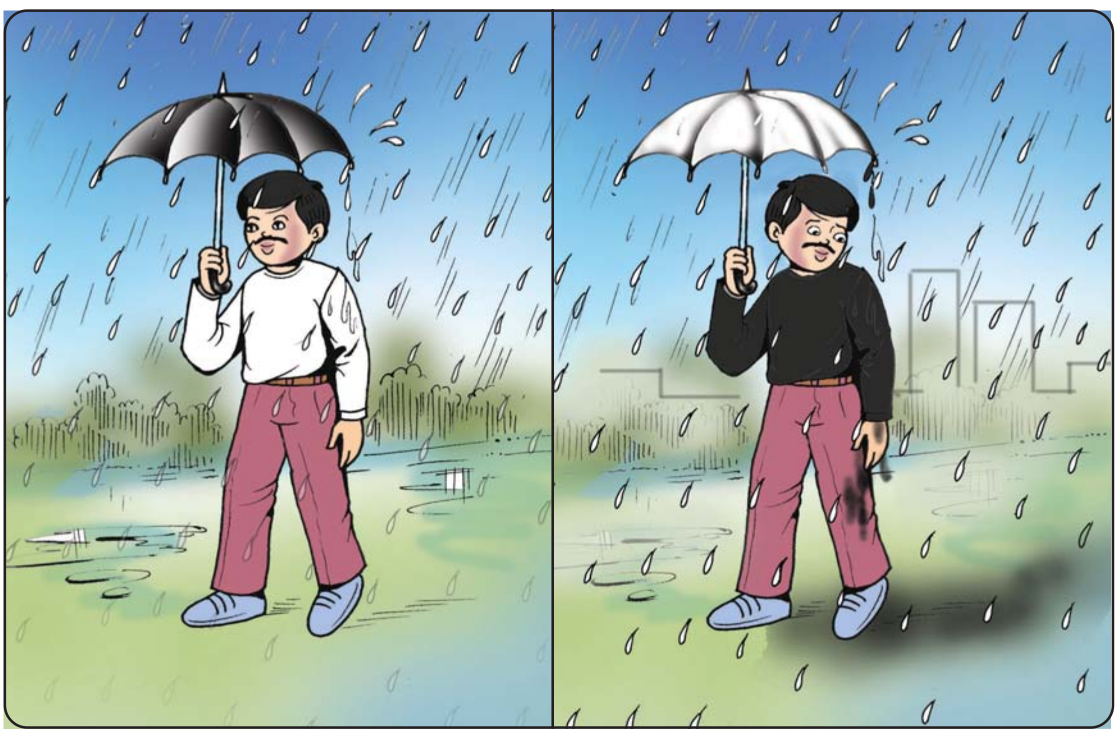

૬. વાઘની ટૂંકી રિસેસ...

ગીત :

હું તો દોડું ત્યાં ધરતી ધમધમતી,
મારા પગ કેરી ઘૂઘરી રૂમઝૂમતી.

પેલાં ઊડે પતંગિયાં રંગરંગી,
ત્યારે દોડીને થાઉં એની સંગી.

જ્યારે દોડું ત્યાં ધરતી ધમધમતી,
હું તો દોડું ત્યાં ધરતી ધમધમતી.

પેલા આભલે વાદળી વરસી જતી,
એની પાછળ પડું એમ સરકી જતી.

બૂમ પાડું ત્યાં ધરતી ધમધમતી,
હું તો દોડું ત્યાં ધરતી ધમધમતી.

મારે આંગણે મોરલે કળા કરી,
મને જોવાની કેવી મજા પડી.

જ્યારે નાચું ત્યાં ધરતી ધમધમતી,
હું તો દોડું ત્યાં ધરતી ધમધમતી.

ઊગ્યો ચાંદો ને રાત થઈ અજવાળી,
અમે ભાઈ ને બેન રમ્યાં સાતતાળી.

વીરો ભાગે ત્યાં ધરતી ધમધમતી,
હું તો દોડું ત્યાં ધરતી ધમધમતી.

३९ ३८ ३९

રિસેસ પડી :

☞ ચર્ચા :

ચિત્રને આધારે પ્રશ્નો પૂછો :

- કોણ દોડે છે ?
- રમા ક્યાં છે ?
- કોણ વાંચે છે ?
- મેના શું કરે છે ?
- દેવ શું કરે છે ?
- મોટા ઝાડ નીચે કોણ છે ?
- શાળામાં કેટલા ઓરડા છે ?
- કેટલી છોકરીઓ છે ?
- રમા શું કરે છે ?

આ સિવાય તેમના અનુભવો વિશે ચર્ચા કરો :

- તમે રિસેસમાં શું કરો છો ?
- તમે કોની સાથે નાસ્તો કરવા બેસો છો ?
- તમે કયાં કયાં ઝાડ જોયાં છે ?

વાર્તા :

રાજાનો ન્યાય

વિલ્સનભાઈ જંગલમાં ફરવા નીકળ્યા. આગળ જતાં એમણે એક પાંજરું જોયું. પાંજરામાં એક વાઘ પુરાયેલો હતો. વિલ્સનભાઈ પાંજરાની નજીક ગયા. દયામણું મોઢું કરીને વાઘે વિલ્સનભાઈને વિનંતી કરી, ''ભાઈ, મને આ પાંજરામાંથી બહાર કાઢો.''

''પણ તું તો વાઘ છે. હું તને બહાર કાઢું તો તું મને ખાઈ જાય.''

''ના રે ભાઈ ના. બચાવનારને કોઈ મારે ?''

વિલ્સનભાઈ દયાળુ હતા. એમણે પાંજરું ખોલ્યું. વાઘ બહાર આવ્યો. વિલ્સનભાઈને થયું કે ચાલો આજે એક સારું કામ કર્યું.

વિલ્સનભાઈ આવું વિચારીને ખુશ થાય એ પહેલાં તો વાઘ વિલ્સનભાઈ સામે ઘુરકિયાં કરીને કહે, ‘‘મને બહુ ભૂખ લાગી છે, હું તને ખાઈ જઈશ.’’ વિલ્સનભાઈ ગભરાઈ ગયા. બે હાથ જોડીને વાઘને કહે, ‘‘અરે વાઘભાઈ, મેં તમને પાંજરામાંથી બહાર કાઢ્યા ત્યારે તમે જ કહેલું કે તમે મને કંઈ નહિ કરો.’’

વાઘે કહ્યું, ‘‘ભલે, કહ્યું હશે, પણ મને બહુ જ ભૂખ લાગી છે. મારામાં શિકાર શોધવાની શક્તિ જ નથી. એટલે અત્યારે તો તારાથી જ પેટ ભરવું પડશે.’’ ત્યાં તો જંગલના રાજા સિંહ આવ્યા. વિલ્સનભાઈએ સિંહરાજાને બધી જ વાત કરી. સિંહે વાત સાંભળી અને પૂછ્યું, ‘‘આ વાઘ આ પાંજરામાં હતો ? આવડો મોટો વાઘ આ પાંજરામાં કેવી રીતે સમાય ? આ શક્ય જ નથી.’’

વાઘે કહ્યું, ‘‘એ બરાબર કહે છે. હું પાંજરામાં જ હતો.’’ સિંહ કહે, ‘‘એમ હું ન માનું. મારે જોવું પડશે. એક કામ કર. વાઘ, તું ફરીથી પાંજરામાં ગોઠવાઈ જા.’’

જંગલના નિયમ મુજબ સિંહે કહ્યું એટલે વાઘ તરત જ અગાઉની જેમ પાંજરામાં ગયો. એ જેવો પાંજરામાં ગયો કે તરત જ સિંહે વિલ્સનભાઈને ઈશારો કર્યો. વિલ્સનભાઈએ પાંજરું બંધ કરી દીધું.

☞ **વાતચીત :**

વાર્તા અને ચિત્ર પરથી નીચેના જેવા પ્રશ્નો પૂછો :

- વાઘને પાંજરામાં કોણે પૂર્યો હશે ?
- તમે વાઘ ક્યાં જોયો છે ?
- વિલ્સનભાઈ કેવી રીતે બચી ગયા ?

આવા અન્ય પ્રશ્નો દ્વારા વિદ્યાર્થીઓ સાથે ચર્ચા કરવાનું રાખવું.

જોડાવો : ત્યાર બાદ આનુષંગિક વાચન-પદ્ધતિથી વંચાવો :

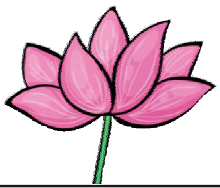

૧

- એક
- આગબોટ
- છત્રી
- કમળ
- બરણી
- અનાનસ

લખાવો :

ક

ભ

અ

ઉ

એ

આ

વંચાવો અને લખાવો :

કામ				
આગ				
એક				
બહેન				
કાબર				
આકાર				
બેકાર				
વાર				
અવાજ				
છાબ				

વંચાવો અને લખાવો :

કા ચ બ ન ર | કાબર

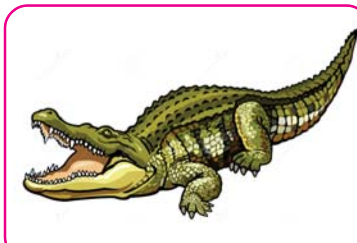

મ ન ગ ર દ |

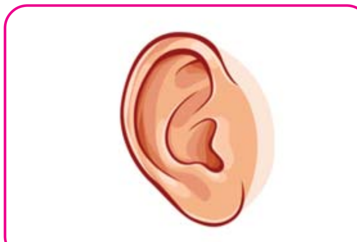

મ ન કા ર ન |

બા સા રા બ ના ર |

અ ગા જ ગ રા ર |

સ સા રા ર સા સ |

ગમ્મત : રિસેસ પડી :

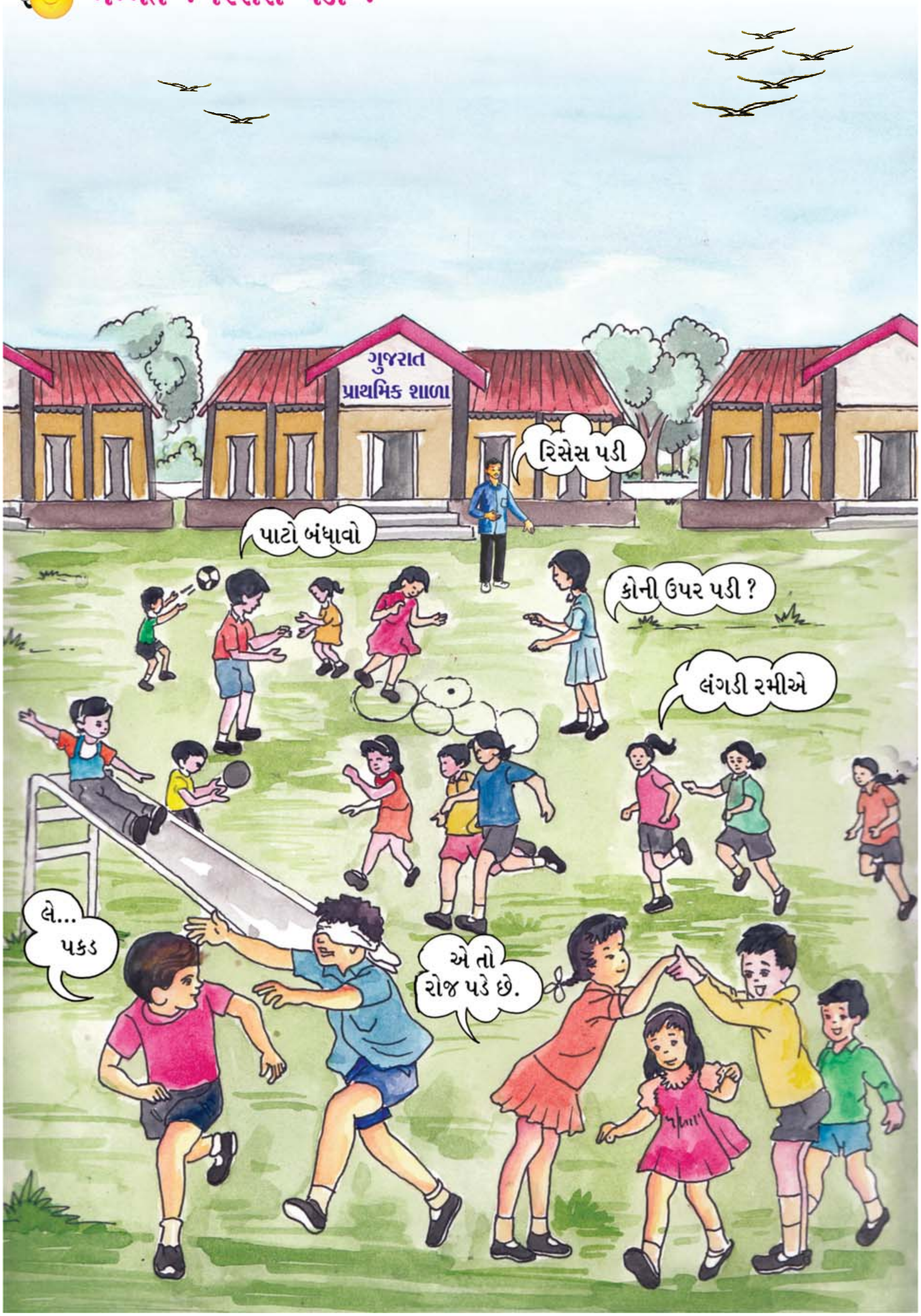

૭. વન સાદ કરે છે.

ગીત ગવડાવો :

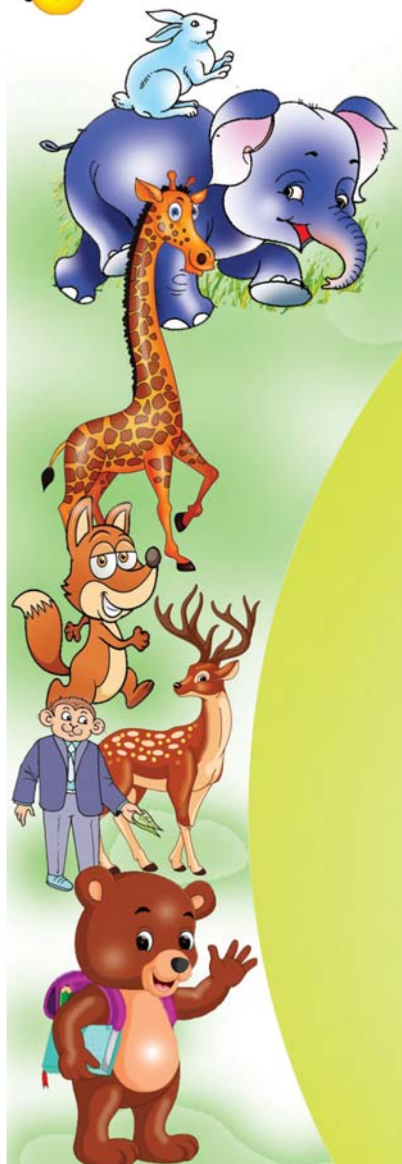

જંગલ કેરાં પ્રાણીઓની...

જંગલ કેરાં પ્રાણીઓની છુકછુક ગાડી ચાલી,
છુકછુક છુકછુક કરતી છુકછુક ગાડી ચાલી.
સૌથી આગળ કાળો હાથી ઍન્જિન એ કહેવાય,
હાથી ઉપર બેઠું સસલું ડ્રાઇવર એ કહેવાય,
મોટાં મોટાં ફળ એ હાથીને દેતું જાય.
જંગલ આખું ધમધમ થતું પક્ષીઓ ગભરાય...
લાંબી ડોકે જિરાફભાઈ જંગલ જોતા જાય,
વરુ અને શિયાળ એના પગમાં અથડાય,
કાણી આંખે કાગડાભાઈ જંગલ જોતા જાય,
હરણ અને સાબર, ઠેકડા મારતા જાય...
કોટ પહેરી વાંદરાભાઈ ડબ્બે ડબ્બે જાય,
પાંદડાની ટિકિટ તપાસે ચેકર એ કહેવાય,
સૌથી પાછળ ઝંડી લઈને રીંછભાઈ જાય,
પીપ્ પીપ્ પીપ્ પીપ્ સીટી વગાડે,
ગાડી ઊપડી જાય.

પ્રવૃત્તિ :

વિવિધ પ્રાણીઓનાં ચિત્રો એકઠાં કરી ‘સ્ટિક પપેટ’ બનાવડાવો.

વાર્તા :

ચાલો બાળકો તમને એક વાર્તા કહું.
વાઘની વાર્તા સાંભળવી છે ને ?
મારી પાસે આવો મારા દોસ્તો, એક કિસ્સો કહું.
ઘણાં વર્ષો પહેલાંની આ વાત છે.
    ઘોર અંધારી હતી એ રાત,
    બંદૂક હતી મારી સાથ.
વટાવીને જંગલ અને ઝાડીઓ હું જતો હતો.
    જતો હતો ?
    ના...ના... આવતો હતો.
અરે.... જતો હતો...
પછી ?
અંધારું હતું સખત, દસ વાગ્યાનો હતો વખત.
કોયલની સંભળાતી હતી કૂક...
અને મને લાગી હતી ભૂખ.
ધ્રૂજતો'તો હું કોયલની કૂકથી,
જીવ જતો હતો કકડતી ભૂખથી,

ગાતાં ગાતાં બગડી
ગયો મારો રાગ,
ઝાડીમાંથી નીકળ્યો એક વાઘ.
એણે પાડી ત્રાડ,
મારી નીકળી ગઈ રાડ.
એ લપક્યો, હું ઝપક્યો...
એ ઉપર, હું નીચે,
એ નીચે, હું ઉપર.
એ ઝાડ ઝાડ, હું ડાળ ડાળ
બચાઓ... બચાઓ...
ભાગો... ભાગો...
પછી... પછી શું થયું ? અરે શું કહું ?
ખરેખર કહું ? મજા આવી ગઈ !
મને ઘાયલ કરી ગઈ !
ના...ના... વાઘણ હતી...?
ના...ના... વાઘ હતો.
હં...હં... મને ઘાયલ કરી ગયો.
પણ, હું તો સાજોનરવો છું !
કેવી મજાની વાત !

☞ **વાતચીત :**

- જંગલમાં શું શું હોય ?
- તમને કયાં કયાં પ્રાણીઓનો ડર લાગે છે ?
- તમને કયું જંગલી પ્રાણી પાળવું ગમે ?
- તમે ફરવા જાવ ત્યારે સાથે કોણ કોણ હોય છે ?
- તમે જંગલમાં જાવ, તો સાથે શું લઈ જશો ?

પ્રવૃત્તિ :

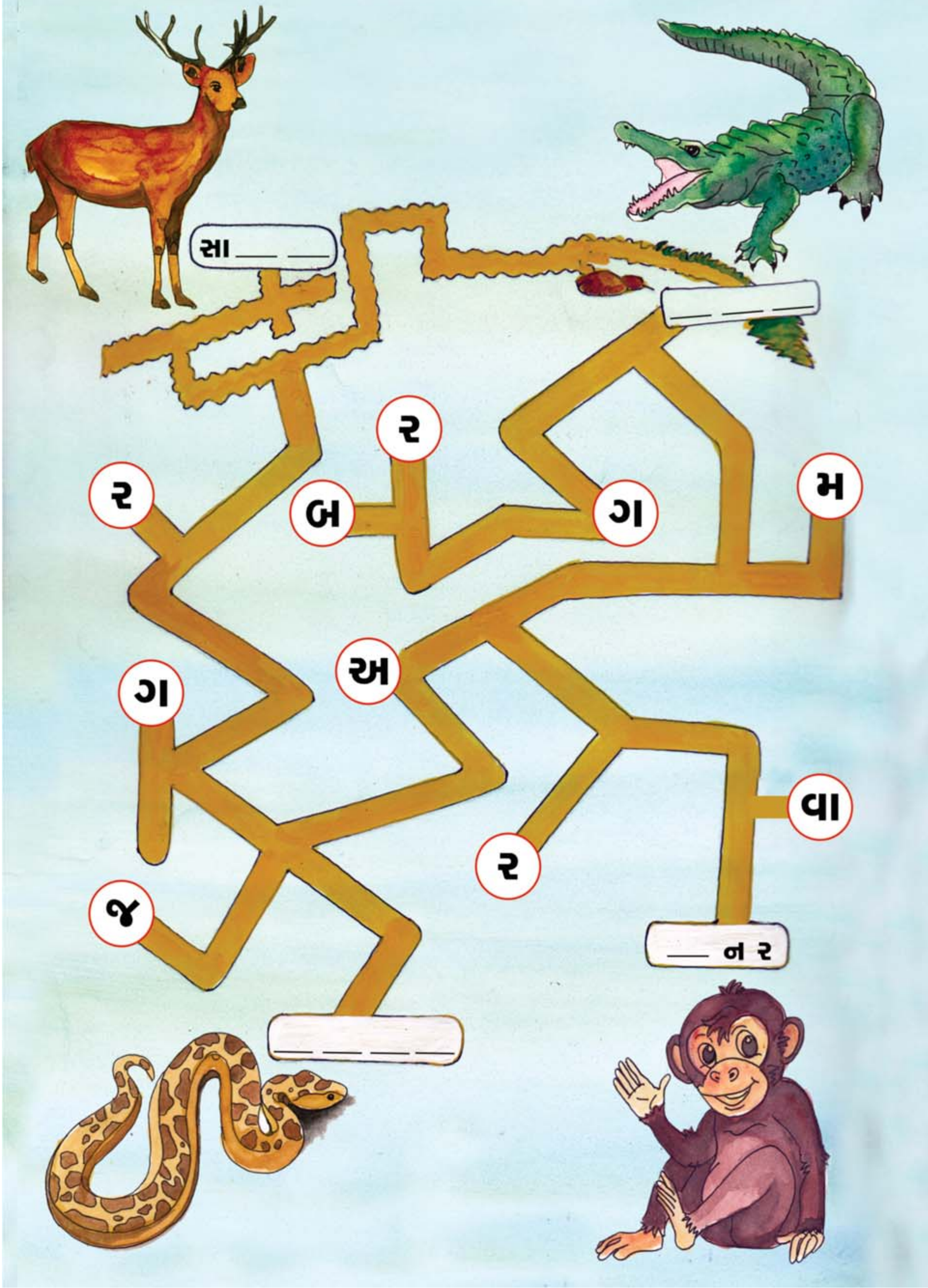

શોધીને લખવા કહો :

ના	ક	કે	ર	મ	ગ	વે
ગ	ર	મ	ન	ન	જે	દ
ક	સ	દ	વા	મા	બે	જ
બે	દ	ર	અ	ન	મ	ન
સ	બ	વા	ગે	છ	ક	વ
દ	ન	જા	ર	સ	એ	ર
વ	બ	ગ	જ	જા	દ	છ

એક માત્રાવાળા અક્ષર ફરતે ☐ કરાવો :

બેસ દવા મને ગાય વાસ દાદા કેમ

વંચાવો :

વરસાદ	રાસ	બહેન
અવાજ	વેર	કાકા
રાજા	આવે	બેસે
સામે	જાર	મગજ

મૂળાક્ષર ઓળખાવી ◯ કરાવો :

ક	કલમ	કનક	ચમક
બ	બજાર	અજબ	અકબર
અ	અચલ	અછત	અનાજ
છ	છમછમ	છત	અછત
આ	આકાર	આપણે	આવજે
એ	એરણ	એકતા	એકનાથ

સરખા શબ્દો જોડાવો :

એરણ	આગબોટ	છત્રી	કમળ	બરણી	અનાનસ
છત્રી	એરણ	કમળ	આગબોટ	અનાનસ	બરણી

ખૂટતા મૂળાક્ષર લખાવો :

		ળ

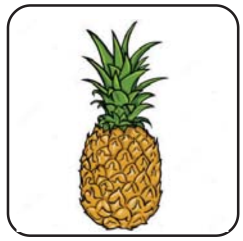

	ના	ન	

કા		

નમૂના મુજબ માત્રા લગાવી લખાવો :

ક	કા	ક	કે	ક	કા	ક	કે
મ							
ન							
સ							
દ							
બ							
અ							

વંચાવો અને લખાવો :

એક				
બહેન				
મેદાન				
વેરાન				
જમના				
નારદ				
રમા				
દેવ				
મજા				
છેદ				

૫૩ ૫૩ ૫૩

ચિત્રનું નામ લખાવો :

૧

૫૪ ૫૪ ૫૪

ચર્ચા કરાવો :

☞ ચર્ચા કરો :

- રીંછની ઉપરની તરફ કોણ ઊભું છે ?
- સસલા અને વાંદરાની વચ્ચે કોણ છે ?
- રીંછને સિંહ સુધી જવા કેટલાં પગથિયાં ચડવાં પડશે ?
- બગલાની ઉપર-નીચે કોણ છે ?
- પંદરમા પગથિયા ઉપર કોણ છે ?
- તમને કયા પગથિયા પર ઊભા રહેવું ગમશે ?
- તમને આમાંથી કેટલાં પ્રાણીઓની બીક લાગે ?
- તમને આમાંથી કયાં કયાં પ્રાણીઓ પાળવાં ગમે ?

ગાઓ :

અકલમ ચકલમ ચમચમ
બાળક બોલે બમબમ.
ચકલમ પકલમ પમપમ
બાળક બોલે બમબમ.
પકલમ મકલમ મમમમ
બાળક બોલે બમબમ.
મકલમ ટકલમ ટમટમ
બાળક બોલે બમબમ.

◆ ◆ ◆